

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અર્જુન અને અન્ય. વગેરે.

વિ.

છત્તીસગઢ રાજ્ય

(ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૦૬-૨૦૭ ઓફ ૨૦૧૭)

ફેબ્રુઆરી ૧૪, ૨૦૧૭

[દીપક મિશ્રા અને આર. ભાનુમતી, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ]

પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ કલમ ૩૦૦ અપવાદ (૪), ૩૦૪ (ભાગ ૧)

નીચલી અદાલતો દ્વારા કલમ ૩૦૨ અને ૩૦૨/૩૪ આઈપીસી હેઠળ ૩ આરોપીઓ પર મુકદ્દમો ચલાવી આજીવન કેદની સજા. અપીલ પર, નિર્ધારિત:

પ્રત્યક્ષદર્શી/ફરિયાદીની જુબાની વિશ્વાસપાત્ર છે - તેને અન્ય ૪ પ્રત્યક્ષદર્શીઓ અને તબીબી પુરાવાઓ દ્વારા સમર્થન મળે છે - ત્રણ આરોપીઓ પાસેથી શસ્ત્રોની રિકવરી પણ પ્રોસીક્યુશનના કેસને પુષ્ટિ આપે છે. આમ પ્રોસીક્યુશને સ્થાપિત કર્યું છે કે અપીલકર્તા-આરોપીઓ મૃતકના ખૂની મૃત્યુ માટે જવાબદાર છે - જોકે, આ ઘટના અચાનક થયેલી મારામારીને કારણે બની હતી અને તેથી તે કલમ ૩૦૦ના અપવાદ (૪) હેઠળ આવે છે. ઈજાઓના સ્વરૂપ પરથી સ્પષ્ટ છે કે આરોપીઓને ઈજા પહોંચાડવાનો ઈરાદો તેમજ જ્ઞાન હતું અને તેથી આ કેસ કલમ ૩૦૪ના ભાગ ૧ હેઠળ આવશે. તેથી, દોષસિદ્ધિ કલમ ૩૦૨/૩૪ માંથી બદલીને કલમ ૩૦૪ (ભાગ ૧) કરવામાં આવે છે - આરોપીઓની સજા ઘટાડીને ભોગવેલી જેલની મુદત એટલે કે ૯ વર્ષ ૧૧ મહિના કરવામાં આવે છે.

કલમ ૩૦૪ (ભાગ ૧) અને (ભાગ ૨) - લાગુ પડવા બાબત - નિર્ધારિત: જ્યારે હત્યા અને શારીરિક ઈજા પહોંચાડવાનો ઈરાદો તેમજ જ્ઞાન હોય ત્યારે તે કલમ ૩૦૪ (ભાગ ૧) હેઠળ આવશે અને જો તે માત્ર જ્ઞાનનો કેસ હોય અને હત્યા કરવાનો ઈરાદો ન હોય, તો તે કલમ ૩૦૪ (ભાગ ૨) હેઠળ આવશે.

પુરાવો:

સંબંધી સાક્ષી - પુરાવાકીય મૂલ્ય - નિર્ધારિત: સંબંધી સાક્ષીની જુબાની માત્ર

એટલા માટે નકારી શકાય નહીં કે તે સંબંધી અથવા હિત ધરાવનાર છે – જોકે, અદાલતે સાવચેતીના નિયમ તરીકે અને કાયદાના નિયમ તરીકે નહીં, આવા સાક્ષીની જુબાનીની કાળજીપૂર્વક ચકાસણી કરવી જોઈએ.

હોસ્ટાઈલ (પ્રતિકૂળ) સાક્ષી – પુરાવાકીય મૂલ્ય – નિર્ધારિત: માત્ર એટલા માટે કે સાક્ષી/સાક્ષીઓ આંશિક રીતે ફરી ગયા છે, તેમની જુબાની સંપૂર્ણપણે નકારી શકાય નહીં. આવા પુરાવાઓને તે હદ સુધી સ્વીકારી શકાય છે જ્યાં સુધી તેમનું નિવેદન વિશ્વાસપાત્ર જણાય. અદાલતે આવા પુરાવાઓની વધુ સાવચેતીપૂર્વક તપાસ કરવી.

અપીલોને આંશિક રીતે મંજૂર કરતા, અદાલતે ઠરાવ્યું:

૧.૧ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ ની જુબાનીને માત્ર એટલા માટે નકારવાનું કોઈ કારણ નથી કે તે મૃતકનો સંબંધી છે અને તે હિત ધરાવનાર સાક્ષી છે. જ્યાં પ્રોસીક્યુશનનો કેસ સંબંધી સાક્ષીની જુબાની પર આધારિત હોય, ત્યાં અદાલતે સાવચેતીના નિયમ તરીકે અને કાયદાના નિયમ તરીકે નહીં, જુબાનીની કાળજીપૂર્વક ચકાસણી કરવી જોઈએ. સાક્ષી પીડિત અથવા મૃતકનો સંબંધી હોવાની હકીકત પોતે જ પુરાવાને અવિશ્વસનીય બનાવતી નથી. [પેરા ૧૧ અને

૧૨] [૩૦૫-એફ, બી]

મનો દત્ત અને અન્ય વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય (૨૦૧૨) ૪ એસસીસી ૭૯:
[૨૦૧૨] ૩ એસસીઆર ૬૮૬ – પર આધારિત.

૧.૨ ચારેય પ્રત્યક્ષદર્શીઓ એટલે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧, ૨, ૭ અને ૮ એ સમર્થન આપ્યું છે કે આરોપી 'પી' અને 'એલ' હાજર હતા. વધુમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ મુજબ, બે આરોપીઓ હાજર હતા અને ઘટનાસ્થળેથી તરત ભાગી ગયા પછી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ એ થોડે દૂર જઈ પાછળ ફરીને જોયું કે ત્રણ આરોપીઓ મૃતકની આસપાસ ઉભા હતા. શરૂઆતમાં બે આરોપીઓની હાજરી અને બાદમાં ત્રીજા આરોપી 'એ' નું જોડાવું તે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ ની જુબાનીમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે. આમ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ ની જુબાની ત્રણ આરોપીઓની હાજરી અંગે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ ની જુબાનીને સમર્થન આપે છે. અપીલકર્તા-આરોપી 'એ' ની હાજરી જે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ દ્વારા જણાવવામાં આવી છે તેને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ ના પુરાવા દ્વારા સમર્થન મળે છે. તે સિવાય, અપીલકર્તા 'એ' પાસેથી ગાંડાસાની રિકવરી એ અપીલકર્તા 'એ' વિરુદ્ધ ગુનાહિત સંજોગો/પુરાવા છે અને નીચલી અદાલતો દ્વારા નોંધાયેલ સમવર્તી તારણો કે અપીલકર્તા 'એ' પણ મૃતકના ખૂની મૃત્યુ માટે જવાબદાર હતો તે પુરાવા પર આધારિત છે. [પેરા

૧૪, ૧૭] [૩૦૬-સી-ઈ; ૩૦૮-ઈ-એફ]

૧.૩ જોકે પ્રોસીક્યુશન દ્વારા પ્રત્યક્ષદર્શી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧, ૨, ૭ અને ૮ ને હોસ્ટાઈલ ગણવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ ઘટનાસ્થળ અને ઘટનાના સ્થળે આરોપીઓની હાજરી તથા ઝાડ કાપવા બાબતે તેમની પૂછપરછ અને બે આરોપીઓનું શસ્ત્રો સાથે મૃતકની આસપાસ ઉભા રહેવા બાબતે તેમની જુબાની વિવાદિત નથી. ટ્રાયલ કોર્ટ તેમજ હાઈકોર્ટે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ ની જુબાનીને સમર્થન આપવા માટે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧, ૨, ૭ અને ૮ ના પુરાવા પર યોગ્ય રીતે વિશ્વાસ કર્યો છે. માત્ર એટલા માટે કે સાક્ષીઓ આંશિક રીતે હોસ્ટાઈલ બન્યા છે, તેમની જુબાની સંપૂર્ણપણે નકારી શકાય નહીં. આવા સાક્ષીઓના પુરાવાઓને સંપૂર્ણપણે ભૂંસી નાખવામાં આવેલા ગણી શકાય નહીં પરંતુ તે હદ સુધી સ્વીકારી શકાય છે કે તેમનું સંસ્કરણ વિશ્વાસપાત્ર જણાય અને અદાલતે તે વધુ સાવચેતીપૂર્વક તપાસવું જોઈએ કે તેમણે કયા હદ સુધી પ્રોસીક્યુશનના કેસને સમર્થન આપ્યું છે. [પેરા ૧૫] [૩૦૬-ઈ-જી]

પરમજીત સિંહ ઉર્ફે પમ્મા વિ. ઉત્તરાખંડ રાજ્ય (૨૦૧૦) ૧૦ એસસીસી ૪૩૯: [૨૦૧૦] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૬૪; મૃણાલ દાસ અને અન્ય વિ. ત્રિપુરા રાજ્ય (૨૦૧૧) ૯ એસસીસી ૪૭૯: [૨૦૧૧] ૧૪ એસસીઆર ૪૧૧; ખાયર દીપુ ઉર્ફે દિલીપભાઈ નકુભાઈ વિ. ગુજરાત રાજ્ય (૨૦૧૩) ૪ એસસીસી ૩૨૨:

[૨૦૧૩] ૫ એસસીઆર ૩૪૧ – પર આધારિત.

૧.૪ તબીબી પુરાવા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૬ અને ૧૦ ની મૌખિક જુબાનીને સમર્થન આપે છે. ત્રણ આરોપીઓ પાસેથી શસ્ત્રો એટલે કે કટ્ટા (કાપવાનું સાધન), ગાંડાસા અને પથ્થરની રિકવરી પણ પ્રોસીક્યુશનના વર્ઝનને પુષ્ટિ આપે છે. પ્રોસીક્યુશને સ્થાપિત કર્યું છે કે અપીલકર્તાઓ મૃતકના ખૂની મૃત્યુ માટે જવાબદાર છે. [પેરા ૧૮] [૩૦૮-જી-એચ]

૨.૧ પુરાવા સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત કરે છે કે જ્યારે મૃતક અને અન્ય સાક્ષીઓ ઝાડ કાપી રહ્યા હતા, ત્યારે શબ્દોની આપ-લે થઈ હતી જે ઝઘડામાં પરિણમી હતી અને તે ઝઘડા દરમિયાન, અપીલકર્તાઓએ મૃતક પર હુમલો કર્યો હતો. આમ, આ ઘટના અચાનક થયેલી મારામારીને કારણે બની હતી જે કલમ ૩૦૦ આઈપીસીના અપવાદ (૪) હેઠળ આવે છે. [પેરા ૧૯] [૩૦૯-એ-બી]

સુરીન્દર કુમાર વિ. યુનિયન ટેરિટરી ઓફ ચંદીગઢ (૧૯૮૯) ૨ એસસીસી ૨૧૭: [૧૯૮૯] ૧ એસસીઆર ૯૪૧; અરુમુગમ વિ. રાજ્ય, ઈન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ, તમિલનાડુ (૨૦૦૮) ૧૫ એસસીસી ૫૯૦: [૨૦૦૮] ૧૪ એસસીઆર ૩૦૯ – પર આધારિત.

૨.૨ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ ના વર્ડન અને અન્ય સાક્ષીઓના પ્રત્યક્ષદર્શી એકાઉન્ટ મુજબ, આરોપીઓના હાથમાં શસ્ત્રો હતા, પરંતુ સાક્ષીઓ દ્વારા વર્ણવવામાં આવેલી ઘટનાઓનો ક્રમ માત્ર એ દર્શાવે છે કે શસ્ત્રોનો ઉપયોગ અચાનક થયેલી મારામારી દરમિયાન કરવામાં આવ્યો હતો અને તેમાં કોઈ પૂર્વ-આયોજન નહોતું. પોસ્ટ-મોર્ટમ રિપોર્ટમાં પ્રતિબિંબિત ઈજાઓ પણ સૂચવે છે કે અપીલકર્તાઓએ "અયોગ્ય લાભ" લીધો નથી અથવા ફૂર રીતે વર્ત્યા નથી. તેથી, તથ્યની સ્થિતિમાં, કલમ ૩૦૦ આઈપીસી હેઠળનો અપવાદ (૪) આકર્ષાય છે. [પેરા ૨૨] [૩૧૦-ડી-એફ]

૩. જ્યારે ઈરાદો અને જ્ઞાન હોય, તો તે કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ આઈપીસીનો કેસ બનશે અને જો તે માત્ર જ્ઞાનનો કેસ હોય અને હત્યા તેમજ શારીરિક ઈજા પહોંચાડવાનો ઈરાદો ન હોય, તો તે કલમ ૩૦૪ ભાગ ૨ આઈપીસીનો કેસ બનશે. માથા પર એટલે કે જમણી પેરિએટલ પ્રદેશ અને જમણી ટેમ્પોરલ પ્રદેશ અને ઓસિપિટલ પ્રદેશ પર પહોંચાડાયેલી ઈજાઓ/કાપેલા ઘા સૂચવે છે કે અપીલકર્તાઓને ઈજા પહોંચાડવાનો ઈરાદો અને જ્ઞાન હતું અને તેથી આ કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ આઈપીસી હેઠળ આવતો કેસ બનશે. કલમ ૩૦૨ સાથે વાંચતા કલમ ૩૪ આઈપીસી હેઠળ અપીલકર્તાઓની દોષસિદ્ધિને કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ આઈપીસીમાં સુધારવામાં આવે છે. [પેરા ૨૩] [૩૧૦-એફ-એચ]

જ. અપીલકર્તાઓએ ૯ વર્ષ ૧૧ મહિનાની સજા ભોગવી છે. ગુનો જે તથ્યો અને સંજોગોમાં કરવામાં આવ્યો છે તેને ધ્યાનમાં લેતા, કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ આઈપીસી હેઠળ સુધારેલી દોષસિદ્ધિ માટે, સજા ઘટાડીને પહેલેથી ભોગવેલી મુદત સુધી કરવામાં આવે છે. [પેરા ૨૩] [૩૧૧-એ-બી]

ક્રિમિનલ અપીલેટ જ્યુરિસ્ટિક્શન: ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૦૬-૨૦૭ ઓફ ૨૦૧૭.

છત્તીસગઢ હાઈકોર્ટ, બિલાસપુરના ૩૦.૦૮.૨૦૧૩ ના જજમેન્ટ અને ઓર્ડરથી, ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૦૦ અને ૧૧૧ ઓફ ૨૦૦૮ માં.

અપીલકર્તાઓ માટે એડવોકેટ કુમારી એમ. શારદા (એસી), રાજીવ ગુલાની.

પ્રતિવાદી માટે એડવોકેટ સી. ડી. સિંહ, કુમારી સાક્ષી કક્કર.

અદાલતનું જજમેન્ટ આર. ભાનુમતી, ન્યાયમૂર્તિશ્રી દ્વારા આપવામાં આવ્યું હતું.

૧. આ અપીલો છત્તીસગઢ હાઈકોર્ટ દ્વારા ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૧૧ ઓફ ૨૦૦૮ અને ૧૦૦ ઓફ ૨૦૦૮ માં ૩૦.૦૮.૨૦૧૩ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા જજમેન્ટ અને ઓર્ડરથી ઉદભવે છે, જેના દ્વારા હાઈકોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા અપીલકર્તાઓને લાદવામાં આવેલી આજીવન કેદની દોષસિદ્ધિ અને સજાને બહાલી આપી હતી.

૨. પ્રોસીક્યુશનનો સંક્ષિપ્ત કેસ એવો છે કે ૧૯.૧૧.૨૦૦૬ ના રોજ સવારે આશરે ૯:૪૫ વાગ્યે, મૃતક અયોધ્યા પ્રસાદ ઉર્ફે રહાસુ તેના ગામ ઘાટમાડવા ખાતે તેની જમીન પરના ઝાડને કાપવા માટે બજરંગ માંઝી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧), બોરી વર્મા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨), ગીલ્દી રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૭) અને માકુંદા રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮) ની મદદથી તેના ખેતરમાં ગયો હતો. તે સમયે, અપીલકર્તા-આરોપીઓ ખેતરમાં આવ્યા અને તેમણે મૃતક અને તેના મજૂરોને ઝાડ કાપતા અટકાવ્યા. મૃતક અયોધ્યા પ્રસાદ ઉર્ફે રહાસુએ અપીલકર્તાઓને કહ્યું કે તે ઝાડનો માલિક છે, તેથી તે ઝાડ કાપી રહ્યો છે, જેના પરિણામે પક્ષકારો વચ્ચે ઝઘડો થયો. અપીલકર્તાઓએ કહ્યું, ગાંડાસા અને પથ્થર વડે મૃતક પર હુમલો કર્યો. મૃતક નીચે પડી ગયો અને તેના માથા પર ઈજાઓ થઈ અને તેના મગજનું પ્રવાહી બહાર આવી ગયું. તેને સારવાર માટે બિલાસપુર લઈ જવામાં આવ્યો હતો પરંતુ

હોસ્પિટલ જતી વખતે રસ્તામાં જ તેનું મૃત્યુ થયું હતું.

૩. મૃતકના ભાઈ શિવપ્રસાદ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬) એ પોલીસ આઉટપોસ્ટ ગિધોરીમાં ફરિયાદ નોંધાવી હતી. ફરિયાદના આધારે, પોલીસ સ્ટેશન બિલાઈગઢમાં એફઆઈઆર (એક્સ.પી-૧૬) નોંધવામાં આવી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૦, તપાસ અધિકારી ઘટનાસ્થળે પહોંચ્યા અને તપાસ હાથ ધરી. ઈન્કવેસ્ટ બાદ, મૃતદેહને પોસ્ટમોર્ટમ માટે મોકલવામાં આવ્યો હતો. પોસ્ટમોર્ટમ ડો. હરનાથ વર્મા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૨) દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું જેમણે પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (એક્સ.પી-૨૬) આપ્યો હતો. ડો. વર્માએ અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે મૃતકનું મૃત્યુ વધુ પડતા રક્તસ્રાવ અને માથામાં ઈજાને કારણે થયું હતું.

૪. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૦, તપાસ અધિકારીએ ગિધોરી બસ સ્ટેન્ડથી અપીલકર્તાઓની ધરપકડ કરી અને પુરાવાના અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધ્યા. અપીલકર્તાઓના ડિસ્ક્લોઝર સ્ટેટમેન્ટથી લોખંડના કટ્ટા (કાપવાનું સાધન), ગાંડાસા અને ૧૨.૫ કિલો વજનના પથ્થરની શોધ થઈ, જે અનુક્રમે લાલારામ ઉર્ફે ભગત, અર્જુન અને પદ્મલલ પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા. અપીલકર્તા લાલારામ ઉર્ફે ભગતનું સન્ડો બનિયાન અને ફૂલ-પેન્ટ પણ જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા. જપ્ત કરેલી વસ્તુઓ એક્સ.પી-૨૩

દ્વારા કેમિકલ તપાસ માટે ફોરેન્સિક સાયન્સ લેબોરેટરી, રાયપુર મોકલવામાં આવી હતી. તપાસ પૂર્ણ થયા બાદ, જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસ બલોદાબજારની કોર્ટમાં અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમણે ત્યારબાદ કેસને સેશન કોર્ટ, રાયપુરને કમિટ કર્યો હતો, જ્યાંથી તે ટ્રાન્સફર દ્વારા સેકન્ડ એડિશનલ સેશન જજ, બલોદાબજાર, ડિસ્ટ્રિક્ટ રાયપુરને મળ્યો હતો, જેમણે ટ્રાયલનું સંચાલન કર્યું હતું.

૫. તેના કેસને સાબિત કરવા માટે, પ્રોસીક્યુશને બાર સાક્ષીઓની તપાસ કરી. બજરંગ માંઝી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧), બોરી વર્મા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨), ગીલ્લી રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૭) અને માકુંદા રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮) પ્રત્યક્ષદર્શીઓ છે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ શિવપ્રસાદ ફરિયાદી અને મૃતક રહાસુનો ભાઈ છે. કોન્સ્ટેબલ ગાંડીયાલ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૪), કોન્સ્ટેબલ એમ.આર. સિંહા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૯) અને કોન્સ્ટેબલ ભોજરામ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૧) નિવેદન નોંધવા અને પુરાવા એકત્રિત કરવામાં સામેલ હતા, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૦ દીન બંધુ ઉઈકે તપાસ અધિકારી છે અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૨ ડો. હરનાથ વર્મા ડોક્ટર છે જેમણે પોસ્ટમોર્ટમ કર્યું હતું. આરોપીઓને સીઆરપીસીની કલમ ૩૧૩ હેઠળ ગુનાહિત પુરાવાઓ અને સંજોગો વિશે પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી, આરોપીઓએ તે બધાનો ઇનકાર કર્યો હતો.

આરોપીઓએ એવી દલીલ કરી હતી કે મૃતક અયોધ્યા પ્રસાદે બળજબરીથી આરોપીની જમીનનો કબજો લેવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો અને તેથી, તેમણે તેમના શરીર અને મિલકતના આત્મરક્ષણમાં કાર્ય કર્યું હતું. તેમની બચાવ અરજીને પુષ્ટિ આપવા માટે, આરોપીઓએ ડીડબ્લ્યુ-૧ શ્રવણ કુમાર અને ડીડબ્લ્યુ-૨ દ્વારિકા પ્રસાદની તપાસ કરી છે.

૬. સાક્ષીઓના પુરાવા અને બચાવ અરજી અને તેની સમક્ષ રજૂ કરાયેલી સામગ્રીને ધ્યાનમાં લીધા પછી, ટ્રાયલ કોર્ટે ઠરાવ્યું કે અપીલકર્તાઓએ મૃતક અયોધ્યા પ્રસાદની હત્યા કરવાના સામાન્ય ઈરાદા સાથે કામ કર્યું હતું અને જાણવા મળ્યું કે પ્રોસીક્યુશને આરોપીઓના ગુનાને વાજબી શંકાથી પર સાબિત કર્યો છે અને અપીલકર્તાઓને કલમ ૩૦૨ આઈપીસી અથવા ૩૦૨/૩૪ આઈપીસી હેઠળ દોષિત ઠેરવ્યા છે અને દરેકને આજીવન કેદની સજા ફટકારી છે અને રૂ. ૨૦,૦૦૦ રૂપિયાનો દંડ લાદ્યો છે અને દંડ ભરવામાં નિષ્ફળતાના કિસ્સામાં બે વર્ષની સખત કેદની સજા ભોગવવી પડશે. દોષસિદ્ધિના ચુકાદાથી નારાજ થઈને, આરોપી-અપીલકર્તા અર્જુન અને લાલારામ બંનેએ સાથે મળીને અપીલ કરી અને આરોપી પદુમલાલે હાઈકોર્ટ સમક્ષ અલગ અપીલ દાખલ કરી. પક્ષકારોના વકીલોની સુનાવણી કર્યા પછી હાઈકોર્ટે અપીલકર્તાઓની દોષસિદ્ધિ અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લાદવામાં આવેલી સજાને બહાલી આપી. તેમના પર લાદવામાં આવેલી દોષસિદ્ધિ અને સજાથી નારાજ થઈને, અપીલકર્તાઓ

સ્પેશિયલ લીવ દ્વારા આ અપીલોમા અમારી સમક્ષ છે.

૭. અપીલકર્તાઓના વકીલે દલીલ કરી હતી કે આરોપી અર્જુનનું નામ ક્યારેય સાક્ષીઓના પુરાવામાં જોવા મળ્યું નથી અને પ્રોસીક્યુશન ઘટનાસ્થળે તેની હાજરી સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યું છે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પ્રત્યક્ષદર્શીઓએ માત્ર પદુમ અને લાલારામના નામ આપ્યા છે અને અર્જુનનું નામ નથી આપ્યું અને તેથી, કલમ ૩૦૨/૩૪ આઈપીસી હેઠળ તેની દોષસિદ્ધિ કાયદાની દ્રષ્ટિએ ટકી શકે તેમ નથી. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ શિવપ્રસાદ મૃતકનો સગો ભાઈ છે અને આવી હિત ધરાવનાર જુબાની પર દોષસિદ્ધિનો આધાર રાખવો અસુરક્ષિત હશે. અપીલકર્તાઓની એ પણ દલીલ છે કે માત્ર આરોપી અર્જુન પાસેથી ગાંડાસાની રિકવરી તેના ગુનાને સ્થાપિત કરી શકતી નથી કારણ કે તે સામાન્ય છે કે મોટાભાગના ખેડૂતો પાસે ગાંડાસા હોય છે અને તેના ઉપયોગને સ્થાપિત કર્યા વિના માત્ર રિકવરી પ્રોસીક્યુશનના કેસને નિષ્ફળ બનાવે છે.

૮. તેની સામે, રાજ્યના વકીલે દલીલ કરી હતી કે ભલે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ શિવપ્રસાદ મૃતકનો ભાઈ છે, પરંતુ તેની જુબાની અન્ય પુરાવાઓ અને અપીલકર્તાઓ પાસેથી શસ્ત્રોની રિકવરી દ્વારા સમર્થિત છે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ભલે પ્રોસીક્યુશનના સાક્ષીઓ બજરંગ માંઝી

(ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧), બોરી વર્મા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨), ગીફી રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૭) અને માકુંદા રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮) ને હોસ્ટાઈલ ગણવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ તેમના પુરાવા આરોપીઓની હાજરી અને મૃતકની આસપાસ ઘેરી લેવાની તેમની "ઓવર એક્ટ" ("ઓવર એક્ટ" એટલે કે સ્પષ્ટ કૃત્ય) સ્થાપિત કરે છે અને તે હદ સુધી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ શિવપ્રસાદના વર્ણનને સમર્થન આપે છે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અપીલકર્તાઓ દ્વારા વપરાયેલા શસ્ત્રોના સ્વરૂપ અને હુમલાની રીતને ધ્યાનમાં લેતા, ટ્રાયલ કોર્ટ તેમજ હાઈકોર્ટે અપીલકર્તાઓને કલમ ૩૦૨ આઈપીસી હેઠળ યોગ્ય રીતે દોષિત ઠેરવ્યા છે અને આક્ષેપિત ચુકાદામાં કોઈ હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી.

૯. અમે પક્ષકારોના વકીલોને વિગતવાર સાંભળ્યા છે અને આક્ષેપિત ચુકાદા અને રેકૉર્ડ પર મુકવામાં આવેલી સામગ્રીની તપાસ કરી છે.

૧૦. શિવપ્રસાદ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ એ મૃતકનો સગો ભાઈ છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ એ તેની જુવાનીમાં જણાવ્યું છે કે ૧૯.૧૧.૨૦૦૬ ના રોજ સવારે આશરે ૮:૪૫ વાગ્યે, તેનો ભાઈ અયોધ્યા પ્રસાદ ઉર્ફે રહાસુ ચાર મજૂરો સાથે ઝાડ કાપવા માટે ખેતરમાં ગયો હતો જે પ્રત્યક્ષદર્શીઓ એટલે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧, ૨, ૭ અને ૮ છે અને તે સમયે એ-૧-લાલારામ,

એર-પદ્મલલ અને એ૩-અર્જુન કહ્યા અને ગાંડાસા સાથે ત્યાં આવ્યા અને મૃતકને ઘેરી લીધો અને તેની સાથે ઝઘડો કર્યો અને તેને ઝાડ કાપતા રોક્યો. આરોપીઓએ મૃતકને કહ્યું કે તેઓ જમીનના માલિક છે અને તેને પૂછ્યું કે તે ઝાડ કેમ કાપી રહ્યો છે. જ્યારે મૃતકે જવાબ આપ્યો કે તે ઝાડનો માલિક છે અને તેને ઝાડ કાપવાનો અધિકાર છે, ત્યારે આરોપીઓ અને મૃતક વચ્ચે શબ્દોની તકરાર થઈ હતી અને આરોપીઓએ તેમની પાસે રહેલા શસ્ત્રો, એટલે કે કટ્ટા, ગાંડાસા અને એક પથ્થર વડે તેના પર હુમલો કર્યો હતો. મૃતકને તેના માથા, ગરદન, પીઠ અને પેટમાં ઈજાઓ થઈ હતી અને તે ખેતરમાં નીચે પડી ગયો હતો. તેણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તેણે દુકાન નજીકથી ઘટના જોઈ હતી અને દુકાન અને ઘટનાસ્થળ વચ્ચેનું અંતર ૧૫ થી ૨૦ ફૂટ છે અને ડરને કારણે તે નજીક ગયો નહોતો.

૧૧. શિવપ્રસાદ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬) મૃતકનો ભાઈ છે, મૃતક સાથેના તેના સંબંધો સાક્ષીની વિશ્વસનીયતાને અસર કરતા નથી. માત્ર એટલા માટે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ મૃતકનો સંબંધી છે તે પોતે જ તેની જુબાની નકારવાનું કારણ ન હોઈ શકે. જ્યાં પ્રોસીક્યુશનનો કેસ સંબંધી સાક્ષીની જુબાની પર આધારિત હોય, તે સારી રીતે સ્થાપિત છે કે અદાલતે સાવચેતીના નિયમ તરીકે અને કાયદાના નિયમ તરીકે નહીં, જુબાનીની કાળજીપૂર્વક ચકાસણી કરવી જોઈએ. સાક્ષી પીડિત અથવા મૃતકનો સંબંધી હોવાની હકીકત પોતે જ પુરાવાને

અવિશ્વસનીય બનાવતી નથી.

૧૨. મનો દત્ત અને અન્ય વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય (૨૦૧૨) ૪ એસસીસી ૭૯ માં, પેરા (૩૩) માં, આ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:—

"૩૩. અદાલત એકમાત્ર સાક્ષીના નિવેદન પર આરોપીને દોષિત ઠેરવી શકે છે, ભલે તે મૃતકનો સંબંધી હોય અને તેથી, હિત ધરાવનાર પક્ષ હોય. આવા આદેશ માટેની પૂર્વશરત એ છે કે આવા સાક્ષીનું નિવેદન આ અદાલત દ્વારા વિવિધ જજમેન્ટોમાં જણાવેલ કાનૂની પરિમાણોને સંતોષતું હોવું જોઈએ. એકવાર તે પરિમાણો સંતોષાઈ જાય અને સાક્ષીનું નિવેદન વિશ્વાસપાત્ર, સચોટ અને પ્રોસીક્યુશન દ્વારા રજૂ કરાયેલા અન્ય પુરાવાઓ, મૌખિક કે દસ્તાવેજી દ્વારા સમર્થિત હોય, તો અદાલત આવા સાક્ષીના નિવેદન પર વિશ્વાસ કરવામાં કાયદાની ભૂલ કરશે નહીં. માત્ર ત્યારે જ જ્યારે અદાલતોને લાગે કે એકમાત્ર પ્રત્યક્ષદર્શી સંપૂર્ણપણે અવિશ્વસનીય સાક્ષી છે ત્યારે તેની જુબાની સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢવામાં આવે છે અને કોઈ પણ માત્રામાં સમર્થન તેની ખામીને દૂર કરી શકતું નથી. આ સંદર્ભમાં અનિલ કુકન વિ. આસામ રાજ્ય (૧૯૯૩) ૩ એસસીસી ૨૮૨ માં આ અદાલતના જજમેન્ટનો સંદર્ભ લઈ શકાય છે."

અમને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ ની જુબાનીને માત્ર એટલા માટે નકારવાનું કોઈ કારણ મળ્યું નથી કે તે મૃતકનો સંબંધી છે અને તે હિત ધરાવનાર સાક્ષી છે.

૧૩. આરોપીના ગુનાને સાબિત કરવા માટે, પ્રોસીક્યુશને બજરંગ માંઝી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧), બોરી વર્મા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨), ગીફી રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૭) અને માકુંદા રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮) ની તપાસ કરી છે, જેઓ મૃતક સાથે ઝાડ કાપવા માટે ગયા હતા. તેની જુબાનીમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ બજરંગ માંઝીએ જણાવ્યું હતું કે તે બોરી વર્મા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨), ગીફી રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૭) અને માકુંદા રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮) સાથે મૃતક અયોધ્યા સાથે ઝાડ કાપવા માટે સવારે ૭:૦૦-૮:૦૦ વાગ્યાની આસપાસ ગયો હતો અને મૃતકે તેમને કાપવા માટે ત્રણ ઝાડ બતાવ્યા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ એ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તેઓ ઝાડ કાપી રહ્યા હતા, ત્યારે અપીલકર્તા પદુમ અને લાલારામ ત્યાં આવ્યા અને તેમને ઝાડ કાપવા વિશે પૂછપરછ કરી અને તેમને દૂર જવાનું કહ્યું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ એ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે અપીલકર્તા લાલારામ અને પદુમ પાસે લોખંડની છરી હતી અને તેમણે મૃતકને ઘેરી લીધો હતો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧ એ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે ડરને કારણે તે અને અન્ય મજૂરો એટલે કે બોરી વર્મા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨), ગીફી રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૭) અને માકુંદા રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮) ઘટનાસ્થળેથી ભાગી ગયા હતા અને લગભગ ૨૦-૨૫ મિનિટ પછી તેમને જાણવા મળ્યું કે અયોધ્યા પ્રસાદની હત્યા કરવામાં આવી છે. આ જ હદ સુધી

બોરી વર્મા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૨), ગીફી રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૭) અને માકુંદા રાઉત (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮) ના પુરાવા છે.

૧૪. ચારેય પ્રત્યક્ષદર્શીઓએ સમર્થન આપ્યું છે કે આરોપી પદુમ અને લાલારામ હાજર હતા. વધુમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ માકુંદા રાઉત મુજબ, આરોપી પદુમ અને લાલારામ હાજર હતા અને ઘટનાસ્થળેથી તરત ભાગી ગયા પછી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ માકુંદા રાઉત થોડે દૂર જઈ પાછળ ફરીને જોયું કે ત્રણ આરોપીઓ મૃતકની આસપાસ ઉભા હતા. શરૂઆતમાં બે આરોપીઓની હાજરી અને બાદમાં ત્રીજા આરોપી અર્જુનનું જોડાવું તે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ ની જુબાનીમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે. આમ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ ની જુબાની ત્રણ આરોપીઓની હાજરી અંગે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ ની જુબાનીને સમર્થન આપે છે.

૧૫. જોકે પ્રોસીક્યુશન દ્વારા પ્રત્યક્ષદર્શી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧, ૨, ૭ અને ૮ ને હોસ્ટાઈલ ગણવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ ઘટનાસ્થળ અને ઘટનાના સ્થળે આરોપીઓની હાજરી તથા ઝાડ કાપવા બાબતે તેમની પૂછપરછ અને બે આરોપીઓનું શસ્ત્રો સાથે મૃતકની આસપાસ ઉભા રહેવા બાબતે તેમની જુબાની વિવાદિત નથી. ટ્રાયલ કોર્ટ તેમજ હાઈકોર્ટે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ શિવપ્રસાદની જુબાનીને સમર્થન આપવા માટે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧, ૨, ૭

અને ૮ ના પુરાવા પર યોગ્ય રીતે વિશ્વાસ કર્યો છે. માત્ર એટલા માટે કે સાક્ષીઓ આંશિક રીતે હોસ્ટાઈલ બન્યા છે, તેમની જુબાની સંપૂર્ણપણે નકારી શકાય નહીં. આવા સાક્ષીઓના પુરાવાઓને સંપૂર્ણપણે ભૂંસી નાખવામાં આવેલા ગણી શકાય નહીં પરંતુ તે હદ સુધી સ્વીકારી શકાય છે કે તેમનું સંસ્કરણ વિશ્વાસપાત્ર જણાય અને અદાલતે તે વધુ સાવચેતીપૂર્વક તપાસવું જોઈએ કે તેમણે કયા હદ સુધી પ્રોસીક્યુશનના કેસને સમર્થન આપ્યું છે.

૧૬. પરમજીત સિંહ ઉર્ફે પમ્મા વિ. ઉત્તરાખંડ રાજ્ય (૨૦૧૦) ૧૦ એસસીસી ૪૩૯ માં, નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:-

"૧૬. હકીકત એ છે કે સાક્ષીને પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના કહેવાથી હોસ્ટાઈલ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેને સાક્ષીની ઉલટતપાસ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, તે સાક્ષીના પુરાવાઓને સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢવા માટે કોઈ વાજબીપણું પૂરું પાડતું નથી. જોકે, અદાલતે ખૂબ કાળજી રાખવી પડશે, કારણ કે પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, જે સાક્ષી જુદા જુદા સમયે અલગ અલગ નિવેદનો આપે છે, તેને સત્ય માટે કોઈ આદર નથી. તેના પુરાવાને સમગ્ર રીતે વાંચવા અને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ જેથી તે નક્કી કરી શકાય કે તેના પર કોઈ વજન આપવામાં આવવું જોઈએ કે કેમ. અદાલતે આવા સાક્ષીની જુબાની પર કાર્ય કરવામાં ધીમું હોવું જોઈએ; સામાન્ય રીતે, તેણે તેની જુબાનીના સમર્થન માટે શોધવું જોઈએ. (જુઓ રાજ્યના રાજસ્થાન વિ. ભવાની (૨૦૦૩) ૭ એસસીસી

૨૯૧.)"

૧૭. આ અદાલતે રાધા મોહન સિંહ વિ. યુ.પી. રાજ્ય (૨૦૦૬) ૨ એસસીસી ૪૫૦ માં મુદ્દાનો નિર્ણય કરતી વખતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું: (એસસીસી પૃષ્ઠ ૪૫૭, પેરા ૭)

"૭. ... તે સારી રીતે સ્થાપિત છે કે પ્રોસીક્યુશન સાક્ષીના પુરાવાને માત્ર એટલા માટે સંપૂર્ણપણે નકારી શકાય નહીં કારણ કે પ્રોસીક્યુશને તેને હોસ્ટાઈલ તરીકે ગણવાનું અને તેની ઉલટતપાસ કરવાનું પસંદ કર્યું છે. આવા સાક્ષીના પુરાવાઓને રેકૉર્ડમાંથી સંપૂર્ણપણે ભૂંસી નાખવામાં આવેલા ગણી શકાય નહીં પરંતુ તેને તે હદ સુધી સ્વીકારી શકાય છે જ્યાં તેની કાળજીપૂર્વક ચકાસણી કરવા પર તેનું સંસ્કરણ વિશ્વાસપાત્ર જણાય."

૧૮. મહેશ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય (૨૦૦૮) ૧૩ એસસીસી ૨૭૧ માં, આ અદાલતે હોસ્ટાઈલ સાક્ષીના નિવેદનના મૂલ્ય પર વિચાર કર્યો અને નીચે મુજબ ઠરાવ્યું: (એસસીસી પૃષ્ઠ ૨૮૯, પેરા ૪૯)

"૪૯. ... જો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ ફરિયાદીએ તેની ફરિયાદમાં આપેલા તેના અગાઉના નિવેદનને સમર્થન ન આપવાનું પસંદ કર્યું હોય અને તપાસ દરમિયાન નોંધ્યું હોય, તો રેકૉર્ડ પર નિર્દેશિત કોઈ બુદ્ધિગમ્ય અને સાબિત

કારણો વિના આવા સાક્ષીનું વર્તન તપાસ અધિકારીની જુબાની પર શંકા ઉભી કરશે જેમણે કેસની સમગ્ર તપાસ નિષ્ઠાપૂર્વક અને પ્રમાણિકપણે કરી હતી. આ સંજોગોમાં, અમે માનીએ છીએ કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ એ સાક્ષી માટે જાણીતા કારણોસર અપીલકર્તાને બચાવવાના અને સુરક્ષિત રાખવાના એકમાત્ર હેતુ સાથે અદાલત પાસેથી ભૌતિક સત્ય છુપાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે અને તેથી, પ્રોસીક્યુશન માટે આ સાક્ષીના પ્રતિકૂળ વર્તન માટે અપીલકર્તાને કોઈ લાભ આપી શકાય નહીં."

૧૯. રાજેન્દ્ર વિ. યુ.પી. રાજ્ય (૨૦૦૯) ૧૩ એસસીસી ૪૮૦ માં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું કે માત્ર એટલા માટે કે સાક્ષી એફઆઈઆરમાં આપેલા તેના નિવેદનથી વિચલિત થાય છે, તેના પુરાવાને સંપૂર્ણપણે અવિશ્વસનીય ગણી શકાય નહીં. આ અદાલતે ગોવિંદપ્પા વિ. કર્ણાટક રાજ્ય (૨૦૧૦) ૬ એસસીસી ૫૩૩ માં સમાન મતનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો, જેમાં અવલોકન કર્યું હતું કે હોસ્ટાઈલ સાક્ષીના નિવેદન પર ઓછામાં ઓછા તે હદ સુધી વિશ્વાસ કરી શકાય છે જ્યાં તેણે પ્રોસીક્યુશનના કેસને સમર્થન આપ્યું છે.

૨૦. ઉપર મુજબ, તે સ્પષ્ટ છે કે વ્યક્તિનો પુરાવો માત્ર એટલા માટે રેકૉર્ડમાંથી ભૂંસી નાખવામાં આવતો નથી કે તે હોસ્ટાઈલ બન્યો છે અને તેના નિવેદનની વધુ સાવચેતીપૂર્વક તપાસ કરવી જોઈએ જેથી તે શોધી શકાય કે તેણે કયા હદ

સુધી પ્રોસીક્યુશનના કેસને સમર્થન આપ્યું છે."

તે જ મતનો મૃણાલ દાસ અને અન્ય વિ. ત્રિપુરા રાજ્ય (૨૦૧૧) ૯ એસસીસી ૪૭૯ માં પેરા (૬૭) માં અને ખાયર દીપુ ઉર્ફે દિલીપભાઈ નકુભાઈ વિ. ગુજરાત રાજ્ય (૨૦૧૩) ૪ એસસીસી ૩૨૨ માં પેરા (૧૭) માં પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે.

૧૭. આરોપીની દલીલ એ છે કે પ્રત્યક્ષદર્શી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧, ૨, ૭ અને ૮ એ અપીલકર્તા અર્જુનનું નામ નથી આપ્યું. અપીલકર્તા અર્જુનને દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં, તે સ્વીકારવા લાયક નથી. તેની જુબાનીમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ માકુંદા રાઉતે જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તેમણે ઝાડ કાપવાનું શરૂ કર્યું, ત્યારે આરોપી પદુમ અને લાલા ત્યાં આવ્યા અને અયોધ્યા પ્રસાદને ઘેરી લીધો અને પૂછપરછ શરૂ કરી. તે પછી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ અને અન્ય પ્રત્યક્ષદર્શીઓ ઘટનાસ્થળેથી ભાગી ગયા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ એ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે થોડે દૂર ગયા પછી, તે પાછળ ફરીને જોયું તો ત્રણ વ્યક્તિઓ મૃતકની આસપાસ ઘેરીને ઉભા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ નો પુરાવો શરૂઆતમાં બે આરોપીઓની હાજરી સ્થાપિત કરે છે અને તે અર્જુન અન્ય બે આરોપીઓ સાથે જોડાયો હતો અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ દ્વારા જણાવવામાં આવેલી અપીલકર્તા અર્જુનની હાજરીને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ ના પુરાવા

દ્વારા સમર્થન મળે છે. તે સિવાય, અપીલકર્તા અર્જુન પાસેથી ગાંડાસાની રિકવરી એ અપીલકર્તા અર્જુન વિરુદ્ધ ગુનાહિત સંજોગો/પુરાવા છે અને નીચલી અદાલતો દ્વારા નોંધાયેલ સમવર્તી તારણો કે અપીલકર્તા અર્જુન પણ અયોધ્યાના ખૂની મૃત્યુ માટે જવાબદાર હતો તે પુરાવા પર આધારિત છે.

૧૮. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૨ એ અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે મૃત્યુનું કારણ માથાની ઈજાઓને કારણે હેમરેજિક શોક (રક્તસ્રાવનો આંચકો) હતું અને મૃત્યુ ખૂની પ્રકૃતિનું હતું. તબીબી પુરાવા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૬ અને ૧૦ ની મૌખિક જુબાનીને સમર્થન આપે છે. અનુક્રમે આરોપી લાલારામ, અર્જુન અને પદુમ પાસેથી શસ્ત્રો એટલે કે કટ્ટા (કાપવાનું સાધન), ગાંડાસા અને પથ્થરની રિકવરી પણ પ્રોસીક્યુશનના વર્ગનને પુષ્ટિ આપે છે. પ્રોસીક્યુશને સ્થાપિત કર્યું છે કે અપીલકર્તાઓ મૃતક અયોધ્યા પ્રસાદના ખૂની મૃત્યુ માટે જવાબદાર છે.

૧૯. વિચારણા હેઠળનો મુદ્દો એ છે કે શું અપીલકર્તાઓની કલમ ૩૦૨ આઈપીસી હેઠળની દોષસિદ્ધિ ટકી શકે છે. અગાઉ ચર્ચા કર્યા મુજબ, પુરાવા સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત કરે છે કે જ્યારે અયોધ્યા પ્રસાદ અને અન્ય સાક્ષીઓ ઝાડ કાપી રહ્યા હતા, ત્યારે શબ્દોની આપ-લે થઈ હતી જે ઝઘડામાં પરિણમી હતી અને તે ઝઘડા દરમિયાન, અપીલકર્તાઓએ મૃતક પર હુમલો કર્યો હતો. આમ, આ ઘટના અચાનક થયેલી મારામારીને કારણે બની હતી જે, અમારા મતે, કલમ

૩૦૦ આઈપીસીના અપવાદ (૪) હેઠળ આવે છે.

૨૦. આ અપવાદ (૪) ને લાગુ કરવા માટે, કઈ જરૂરિયાતો પૂરી કરવાની રહેશે તે આ અદાલત દ્વારા સુરીન્દર કુમાર વિ. યુનિયન ટેરિટરી ઓફ ચંદીગઢ (૧૯૮૯) ૨ એસસીસી ૨૧૭ માં નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, તે નીચે મુજબ સમજાવવામાં આવ્યું છે:-

"૭. આ અપવાદને લાગુ કરવા માટે ચાર જરૂરિયાતો સંતોષવી આવશ્યક છે, એટલે કે, (i) તે અચાનક થયેલી મારામારી હતી; (ii) તેમાં કોઈ પૂર્વ-આયોજન નહોતું; (iii) કૃત્ય ઉત્તેજનામાં કરવામાં આવ્યું હતું; અને (iv) હુમલાખોરે કોઈ અયોગ્ય લાભ લીધો નહોતો અથવા ફૂર રીતે વર્ત્યો નહોતો. ઝઘડાનું કારણ સુસંગત નથી અને કોણે ઉશ્કેરણી કરી અથવા હુમલો શરૂ કર્યો તે પણ સુસંગત નથી. ઘટના દરમિયાન થયેલી ઈજાઓની સંખ્યા નિર્ણાયક પરિબલ નથી પરંતુ મહત્વની બાબત એ છે કે ઘટના અચાનક અને અગાઉથી નક્કી કરેલી ન હોવી જોઈએ અને ગુનેગાર ગુસ્સાના આવેગમાં વર્ત્યો હોવો જોઈએ. અલબત્ત, ગુનેગારે કોઈ અયોગ્ય લાભ લીધો ન હોવો જોઈએ અથવા ફૂર રીતે વર્તવું ન જોઈએ. જ્યાં, અચાનક ઝઘડા પર, કોઈ વ્યક્તિ ક્ષણના આવેગમાં હાથવગું શસ્ત્ર ઉપાડે છે અને ઈજાઓ પહોંચાડે છે, જેમાંથી એક જીવલેણ સાબિત થાય છે, તો તે આ અપવાદના લાભ માટે હકદાર બનશે જો તેણે ફૂરતાપૂર્વક કામ ન કર્યું હોય....."

૨૧. વધુમાં અરુમુગમ વિ. રાજ્ય, ઈન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ, તમિલનાડુ (૨૦૦૮) ૧૫ એસસીસી ૫૯૦ ના કેસમાં, કાયદાના પ્રસ્તાવના સમર્થનમાં કે કયા સંજોગોમાં કલમ ૩૦૦ આઈપીસીના અપવાદ (જ) ને લાગુ કરી શકાય છે જો મૃત્યુ થયું હોય, તો તે નીચે મુજબ સમજાવવામાં આવ્યું છે:—

"૯.

"૧૮. અપવાદ જ ની મદદ ત્યારે લઈ શકાય છે જો મૃત્યુ (અ) પૂર્વ-આયોજન વિના થયું હોય; (બ) અચાનક મારામારીમાં થયું હોય; (ક) ગુનેગારે અયોગ્ય લાભ લીધા વિના અથવા ફૂર કે અસામાન્ય રીતે વર્ત્યા વિના થયું હોય; અને (ડ) મારામારી તે વ્યક્તિ સાથે હોવી જોઈએ જેની હત્યા થઈ છે. કોઈ કેસને અપવાદ જ ની અંદર લાવવા માટે તેમાં ઉલ્લેખિત તમામ ઘટકો મળી આવવા જોઈએ. એ નોંધવું જોઈએ કે કલમ ૩૦૦ આઈપીસીના અપવાદ જ માં થતી મારામારીની વ્યાખ્યા પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ માં આપવામાં આવી નથી. મારામારી કરવા માટે બેની જરૂર હોય છે. ઉત્તેજના માટે સમયની જરૂર હોય છે કે જેથી ઉત્તેજના ઠંડી પડી શકે અને આ કેસમાં, શરૂઆતમાં શાબ્દિક તકરારને કારણે પક્ષકારોએ પોતાને ક્રોધિત કર્યા હતા. મારામારી એ બે કે તેથી વધુ વ્યક્તિઓ વચ્ચેનો મુકાબલો છે, શસ્ત્રો સાથે કે વિના. અચાનક ઝઘડો શું ગણાય તે અંગે કોઈ સામાન્ય નિયમ જણાવવો શક્ય નથી. તે તથ્યનો પ્રશ્ન છે અને ઝઘડો અચાનક છે કે નહીં તે દરેક કેસની સાબિત થયેલી હકીકતો પર નિર્ભર હોવું

જોઈએ. અપવાદ જ ના ઉપયોગ માટે, એ દર્શાવવું પૂરતું નથી કે અચાનક ઝઘડો થયો હતો અને કોઈ પૂર્વ-આયોજન નહોતું. વધુમાં એ દર્શાવવું જોઈએ કે ગુનેગારે અયોગ્ય લાભ લીધો નથી અથવા ફૂર કે અસામાન્ય રીતે વત્તરો નથી. જોગવાઈમાં વપરાયેલ અભિવ્યક્તિ 'અયોગ્ય લાભ' નો અર્થ 'અન્યાયી લાભ' થાય છે."

૨૨. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૬ ના વર્ઝન અને અન્ય સાક્ષીઓના પ્રત્યક્ષદર્શી એકાઉન્ટ મુજબ આરોપીઓના હાથમાં શસ્ત્રો હતા, પરંતુ સાક્ષીઓ દ્વારા વર્ણવવામાં આવેલી ઘટનાઓનો ક્રમ માત્ર એ દર્શાવે છે કે શસ્ત્રોનો ઉપયોગ અચાનક થયેલી મારામારી દરમિયાન કરવામાં આવ્યો હતો અને તેમાં કોઈ પૂર્વ-આયોજન નહોતું. પોસ્ટ-મોર્ટમ રિપોર્ટમાં પ્રતિબિંબિત ઈજાઓ પણ સૂચવે છે કે અપીલકર્તાઓએ "અયોગ્ય લાભ" લીધો નથી અથવા ફૂર રીતે વત્તરો નથી. તેથી, તથ્યની સ્થિતિમાં, કલમ ૩૦૦ આઈપીસી હેઠળનો અપવાદ (જ) આકર્ષાય છે. આ ઘટના અચાનક મારામારીમાં બની હોવાથી અપીલકર્તાઓ કલમ ૩૦૦ અપવાદ (જ) આઈપીસી હેઠળ લાભ માટે હકદાર છે.

૨૩. જ્યારે ઈશાદો અને જ્ઞાન હોય, તો તે કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ આઈપીસીનો કેસ બનશે અને જો તે માત્ર જ્ઞાનનો કેસ હોય અને હત્યા તેમજ શારીરિક ઈજા

પહોંચાડવાનો ઈશાદો ન હોય, તો તે કલમ ૩૦૪ ભાગ ૨ આઈપીસીનો કેસ બનશે. માથા પર એટલે કે જમણી પેરિએટલ પ્રદેશ અને જમણી ટેમ્પોરલ પ્રદેશ અને ઓસિપિટલ પ્રદેશ પર પહોંચાડાયેલી ઈજાઓ/કાપેલા ઘા સૂચવે છે કે અપીલકર્તાઓને ઈજા પહોંચાડવાનો ઈશાદો અને જ્ઞાન હતું અને તેથી આ કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ આઈપીસી હેઠળ આવતો કેસ બનશે. કલમ ૩૦૨ સાથે વાંચતા કલમ ૩૪ આઈપીસી હેઠળ અપીલકર્તાઓની દોષસિદ્ધિને કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ આઈપીસીમાં સુધારવામાં આવે છે. રેકૉર્ડ પરના જેલ કસ્ટડી પ્રમાણપત્રો મુજબ, અપીલકર્તાઓએ ૨ માર્ચ, ૨૦૧૬ ના રોજ ૯ વર્ષ ૩ મહિના અને ૧૩ દિવસની સજા ભોગવી છે, જેનો અર્થ છે કે આજની તારીખ સુધી અપીલકર્તાઓએ ૯ વર્ષ ૧૧ મહિનાની સજા ભોગવી છે. ગુનો જે તથ્યો અને સંજોગોમાં કરવામાં આવ્યો છે તેને ધ્યાનમાં લેતા, કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ આઈપીસી હેઠળ સુધારેલી દોષસિદ્ધિ માટે, સજા ઘટાડીને પહેલેથી ભોગવેલી મુદત સુધી કરવામાં આવે છે.

૨૪. પરિણામ સ્વરૂપે, કલમ ૩૦૨ આઈપીસી સાથે વાંચતા કલમ ૩૪ આઈપીસી હેઠળ અપીલકર્તાઓની દોષસિદ્ધિને કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ આઈપીસી હેઠળ દોષસિદ્ધિ તરીકે સુધારવામાં આવે છે અને સજા ઘટાડીને પહેલેથી ભોગવેલી મુદત સુધી કરવામાં આવે છે અને આ અપીલો તે મુજબ આંશિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તાઓને અન્ય કોઈ કેસમાં જરૂર ન હોય તો તત્કાલ મુક્ત કરવાનો આદેશ આપવામાં આવે છે.

૨૫. એમિકસ ક્યુરીની ફી નિયમો મુજબ નક્કી કરવામાં આવે છે.

કલ્પના કે. ત્રિપાઠી

અપીલો આંશિક રીતે મંજૂર.

This judgment has been translated using AI Tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.